

De Koekoek, Vogel van het Jaar 2012

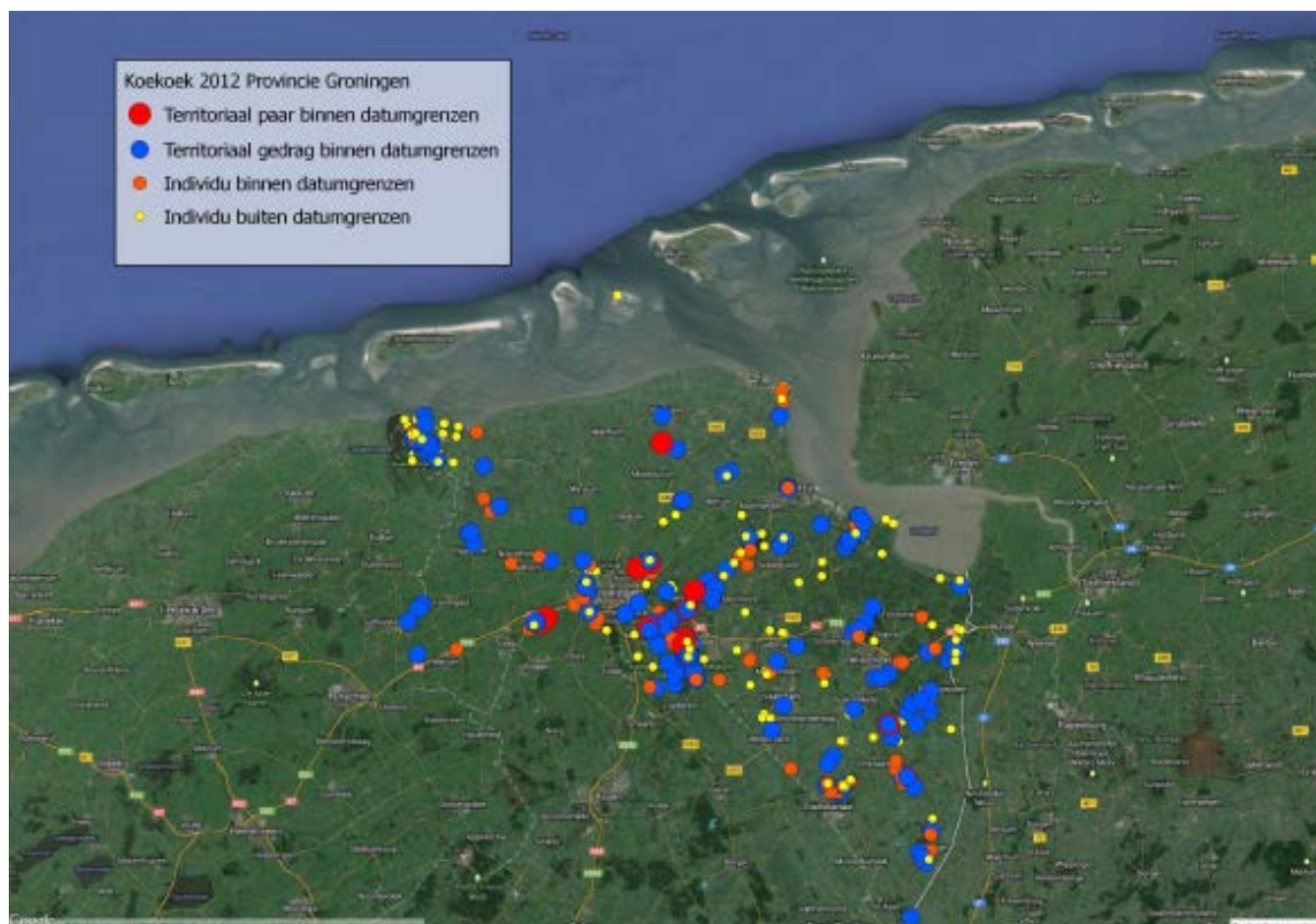
2012 ook het jaar van de waarheid voor de Koekoek?

Martijn Bakker, Bauke Koole & Aart van der Spoel

Toen besloten werd de Koekoek *Cuculus canorus* tot ‘Vogel van het Jaar’ te maken, waren er direct twijfels. Want, terwijl aan de ene kant werd geroepen “eindelijk een soort die door iedereen is te herkennen”, riepen anderen “dat dit juist een heel moeilijke soort is”. Inderdaad Koekoeken zijn alom bekend. Ook niet-vogelaars herkennen deze soort en Koekoeken zijn, of waren, vrij algemeen. In *Vogels van Groningen* en in de *Vogelatlas van Groningen* werd het aantal geschat op respectievelijk 300 tot zelfs 500 territoria. Ook tegenwoordig zijn in het voorjaar nog regelmatig Koekoeken te horen.

Roepende Koekoeken zijn vaak mannetjes, veel minder vaak worden de vrouwtjes gehoord. Recent onderzoek in Groot-Brittannië met satellietgezenderde vogels toont aan dat mannetjes al roepend gemakkelijk vijf kilometer op een dag afleggen (www.bto.org/cuckoos). In het hele broedseizoen doorkruist hij - al roepend - een nog veel

groter gebied. Roepende mannetjes genereren een beeld van overal aanwezige vogels. Dit is dus niet het geval! Maar ook vrouwtjes zijn zeer mobiel en het inventariseren van de Koekoek is daarom een lastige opgave. Omdat de Koekoek eieren legt in nesten van andere vogels is deze niet gebonden aan een nest-territorium.

Het vrouwtje legt in een seizoen meerdere eieren in verschillende nesten waardoor grotere verplaatsing in een gebied mogelijk is. Zou je de Koekoek echt goed in kaart willen brengen dan zou je aan de hand van roepende mannetjes de territoria kunnen opsporen en vervolgens in die territoria nesten zoeken van waardvogels en dan aan de hand van de eieren bepalen hoeveel vrouwtjes er werkelijk eieren leggen. Deze methode is zeer tijdrovend en zou misschien in één seizoen niet eens te doen zijn.

Rond het voorkomen van de Koekoek en zijn interactie met de waardvogels zijn nog veel vraagtekens te plaatsen. Toch hebben we een poging gedaan om van de 323 waarnemingen uit het 'Vogel-van-het-Jaarproject' een reëel beeld te schetsen. We hebben alle waarnemingen

die zijn binnengekomen bekeken en van een broedcode voorzien en aan de hand daarvan kritisch beoordeeld. Meldingen van vrouwtjes, paringen en nestvondsten hebben natuurlijk de meeste waarde. Individuen in ongeschikt biotoop buiten de datumgrenzen (Sovon BMP 10 mei-25 juni) zijn niet meegeteld. Zie kaart 1. De rode stippen hebben betrekking op een paartje, de blauwe stippen op roepende mannetjes.

Door het broedecologisch onderzoek dat Martijn Bakker al jaren doet naar de Koekoek hebben we de gegevens van de kaart aan kunnen vullen en een tabel met zekere gevallen kunnen maken (tabel 1.). Ongetwijfeld zal deze lijst niet compleet zijn. Gezien het opvallende voorkomen van de Koekoek zullen het er ook niet veel meer zijn.

Martijn weegt een jonge Koekoek

Foto: Lotte B. Bakker

Gebied	Aantal broedparen
Kardinge	1
Hoornse meer	1
Gemeente Groningen-West	1
Leekstermeer	1-2
Aduard Dorkwerd	1
Grijpskerk NAM	1
Lauwersmeer	3-4
Kantens SBB	1
Stedum	1
Eemshaven-Oost	2
Delfzijl-West	1
Termunten	2
Schildmeer	2-3
Rijpema	2-3
Roeibaan Harkstede	1
Woudbloem	3
Scharmerplas	1
Blauwe stad	2
Winschoterzijk	3
Nieuwe Schans	2
Veendiep	2
De Gaast	2
Hoornsemeden	1
Park Eemslandermeer	1
Metbroekbos	1
Veenhuizerstukken	2
Sellingen	2
Ter Apel De Bruil	1
Adriaan Tripbos	2
Zuidbroek	1
Botje zandgat	1
Zuidlaardermeer	3-4
Noordlaarderbos	1
Westerbroek- Kropswolderbuitenpolder	3
Oosterpolder	1-2
Westerbroek	1
Totaal	57-63

Tabel 1.

Waardvogels

Als je naar de kaart kijkt dan valt op dat de Koekoek in de provincie Groningen voornamelijk gemeld wordt uit gebieden met veel water en moeras. Dit komt omdat in Groningen de Kleine Karekiet *Acrocephalus scirpaceus* de voornaamste waardvogel is (onderzoek M. Bakker), gevolgd door de Bosrietzanger *Acrocephalus palustris* en in mindere mate de Rietzanger *Acrocephalus schoenobaenus*. Andere waardvogels die uit de provincie bekend zijn, zijn Tuinfluiter *Sylvia borin*; nest in rietbegroeiing, (Wedderveer), Graspieper *Anthus pratensis* en Witte Kwikstaart *Motacilla alba*; nest in bloembak, Smeerling, (mededeling Andre Eijkenaar). In 'Vogels van Groningen' wordt Gele Kwikstaart *Motacilla flava* nog genoemd als waardvogel. Het schijnt dat Koekoeken uit 'stammen' bestaan (Hellebrekers). Dat wil zeggen dat bij welke ouders een Koekoek opgroeit als jong, de vogel ook altijd zelf weer die waardvogel opzoekt als gastheer. Ook het ei dat gelegd wordt is daar dan al op aangepast. Het ei lijkt op dat van de waardvogel. In hoeverre de Koekoek Kleine Karekiet of Bosrietzanger onderscheidt, is niet te zeggen.

Zou de theorie van de 'stammen' kloppen dan is de afname van de Koekoek in het Zuid- en Noord-Hollands duingebied te verklaren. Door de vergrassing van de duinen, ten gevolge van de afname van het konijn (myxomatose) en voedselrijke regen, liep de populatie van de Graspieper sterk terug. De vele konijnenholten waren ook in trek bij de Tapuit. Beide soorten waren geliefde waardvogels. Wat dan opmerkelijk is, is dat de Koekoek het bij ons in het poldergebied zo slecht doet, er lijken voldoende Gele Kwikstaarten te zijn.

Conclusie

Misschien tegen de verwachting in, hebben we een redelijk beeld gekregen van de Koekoek in de provincie Groningen. Helaas is de Koekoek geen algemene vogel meer te noemen. De BMP-reeksen van Sovon geven al jaren een dalende lijn aan en onze bevindingen sluiten hierop aan.

Als we terugkijken naar de geschatte aantallen van de Vogelatlas 1992 van 500 territoria, waren deze misschien wel te hoog. Maar met nu slechts zestig territoria kun je zeggen dat 2012 zeker een jaar van de waarheid voor de Koekoek is.

Literatuur

- Boekema, E.J., P. Glas & J.B. Hulscher 1983. De vogels van de provincie Groningen. Groningen
- van den Brink, H., J. Furda, J. van Klinken & K. Van Scharenburg 1992. Vogelatlas van Groningen. Groningen
- van Dijk, A.J. & A. Boele 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Hellebrekers, A.W. 2004 Heeft de Koekoek overlevingskansen? Eigen beheer
- SOVON Vogelonderzoek Nederland. 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998- 2000 – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Martijn Bakker – Groningen
raafmb@hotmail.com

Bauke Koole – Groningen
baukekoole@xs4all.nl

Aart van der Spoel – Groningen
avanderspoel@home.nl